

**Lietuvos Respublikos Prezidentui
Lietuvos Respublikos Seimo nariams
Lietuvos Respublikos Vyriausybei
Lietuvos Respublikos Seimo Laisvės kovų ir valstybės istorinės atminties komisijai
Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimų centrui
Žiniasklaidai
Kopijos:
Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių bendrijai
Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjungai
Lietuvos laisvės kovotojų sąjungai**

TAUTOS FORUMO REIKALAVIMAS

DĖL SELEKTYVIOS ISTORINĖS ATMINTIES IR NEVIENODO TAUTOS TRAGEDIJŲ VERTINIMO

2026 m. rugpjūčio 10 d.

2026 m. rugpjūčio 1 d. Ariogalos Dubysos slėnyje įvyko 36-asis Lietuvos politinių kalinių, tremtinių ir Laisvės kovų dalyvių sąskrydis „Su Lietuva širdy“, skirtas ir pirmųjų masinių Lietuvos gyventojų trėmimų 85-osioms metinėms paminėti.

Į sąskrydį susirinko žmonės, kurių vaikystę paženklinio gyvuliniai vagonai, Sibiro barakai, alkis, šaltis ir svetimoje žemėje likę artimųjų kapai. Greta jų stovėjo tremtinių vaikai ir vaikaičiai, Laisvės kovų dalyviai, šauliai ir visuomeninių organizacijų atstovai.

Sąskrydyje dalyvavo Lietuvos Respublikos Seimo Pirmininkas Juozas Olekas. Tačiau Lietuvos Respublikos Prezidento Gitano Nausėdos tarp dalyvių nebuvo – valstybės vadovas apsiribojo per savo atstovą perduotu oficialiu sveikinimu.

Tautos forumas pažymi, kad net ir iškilmingiausi žodžiai negali atstoti valstybės vadovo asmeninio dalyvavimo ir buvimo kartu su žmonėmis, kurie už Lietuvos laisvę sumokėjo savo vaikystę, sveikatą, šeimų likimais ir artimųjų gyvybėmis.

Ypač apmaudu, kad vos prieš savaitę Prezidentas rado laiko dalyvauti Klaipėdoje vykusioje Jūros šventėje – žengė šventinėje eisenoje, dalyvavo atidarant renginį ir bendravo su jo dalyviais. Todėl jo nedalyvavimo Ariogalos sąskrydyje negalima paaiškinti vien protokolo reikalavimais ar darbotvarkės užimtumu. Tai ne vien protokolo, bet valstybės prioritetų, politinės atsakomybės ir moralinių nuostatų klausimas. Toks Prezidento pasirinkimas siunčia skaudų ženklą, kad žmonių, savo kančiomis ir gyvybėmis sumokėjusių už Lietuvos laisvę, sąskrydis valstybės vadovo darbotvarkėje nelaikomas vienu svarbiausių nacionalinės atminties įvykių.

Labai iškalbinga, kad Ministras Pirmininkas Mindaugas Sinkevičius taip pat nepanoro arba nerado galimybių apsilankyti šiame renginyje. Tai dar vienas atsainaus aukščiausių Lietuvos valstybės pareigūnų požiūrio į tragiškus tautos istorijos įvykius patvirtinimas.

Taip pat pažymime, kad Lietuvoje pagrįstai ir pagarbiai minimos Holokausto aukos. Atminimo renginiuose dalyvauja aukščiausios valstybės vadovai, diplomatai, bendruomenių ir mokyklų atstovai. Skaitomi nužudytųjų vardai, prižiūrimos masinių žudynių vietos, įrašomi išgyvenusiųjų liudijimai ir perduodami ateities kartoms.

Tai yra teisinga ir būtina. Holokaustas buvo sąmoningai organizuotas siekis sunaikinti žydų tautą, o didžioji dalis šimtmečius Lietuvoje gyvenusios žydų bendruomenės buvo nužudyta. Nei jos patirtų kančių, nei valstybės dėmesio šiai tragedijai negalima menkinti.

Tačiau pagarba vieno totalitarinio režimo aukoms negali pateisinti abejingumo kito totalitarinio režimo nužudytiesiems, nukankintiems, įkalintiems ir ištremtiems žmonėms.

Holokausto aukų minėjimuose aukščiausių valstybės vadovų dalyvavimas pagrįstai laikomas moraline ir valstybine pareiga. Todėl kyla pagrįstas klausimas: kodėl politinių kalinių, tremtinių ir Laisvės kovų dalyvių sąskrydyje valstybės vadovui leidžiama nedalyvauti ir apsiriboti vien per atstovą perduotu oficialiu sveikinimu?

Atkreipiame dėmesį, kad sąskrydyje buvo priimtose dvi rezoliucijos. Pirmąją rezoliuciją Rusijos valdžia paraginta nutraukti karą prieš Ukrainą, o Jungtinės Amerikos Valstijos ir Europos Sąjunga – didinti paramą už savo laisvę kovojančiai valstybei.

Antrojoje rezoliucijoje Lietuvos valdžios institucijų prašoma tremtinių valstybines pensijas susieti su minimalios mėnesinės algos dydžiu. Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjungos atstovas pažymėjo, kad, palyginti su minimaliąja mėnesine alga, tremtinio valstybinės pensijos vertė nuo 2006 metų sumažėjo maždaug tris kartus.

Tai yra daugiau nei iškaltina. Valstybės vadovai ir institucijos, kurios siunčia tremtiniais iškilmingus padėkos žodžius, savo moralinę skolą jiems grąžina faktiškai nuvertindamos tremtinių pensijas.

Tuo tarpu konstitucinis asmenų lygiateisiškumo ir pagarbos žmogaus orumui principas reikalauja, kad valstybės pagarba nuo okupacinio režimo nukentėjusiems žmonėms būtų išreiškiama ne vien simboliniais pareiškimais, bet ir realiais, jų socialinį orumą užtikrinančiais sprendimais.

Primename, kad sovietines represijas patyrė apie 300 tūkstančių Lietuvos gyventojų, maždaug 70 tūkstančių jų žuvo. Tačiau šie skaičiai neturi balso. Jie negali perteikti, ką jautė nuo motinos atplėštas vaikas ar į nežinią vežama šeima. Į Ariogalos sąskrydžius kasmet susirenka vis mažiau gyvų tremties liudininkų. Netrukus paskutiniai tiesioginiai šios tragedijos liudininkai išeis, todėl nuo valstybės veiksmų priklauso, ar kartu su jais neužges ir pati Tautos tragedijos atmintis.

Disidentų ir politinių kalinių atsiminimuose liudijama, kaip sovietiniuose lageriuose masiškai mirdavo žmonės. Žiemą jų niekas nelaidodavo – nuogus kūnus kraudavo į rietuves už lagerio tvoros, o tik pavasarį išveždavo palaidoti atitirpusioje amžinojo įšalo žemėje.

Todėl pagrįstai klausiamo: ar šie žuvę žmonės mažiau verti valstybės pagarbos? Ar jų kančia tampa mažesnė vien todėl, kad jų palikuonys dešimtmečius buvo verčiami tylėti, o daugelis žudikų ir kankintojų taip ir nesulaukė teisingumo?

Aukų kančių negalima sverti arba rikiuoti pagal svarbą. Ir vis dėlto vienoms aukoms skiriami Prezidento ir kitų aukščiausių valstybės vadovų vizitai bei vykdoma nuosekli valstybės atminties politika, o kitoms – per tarpininkus siunčiami proginiai žodžiai ir pažadai ateityje pasirūpinti nuvertėjusiomis valstybinėmis pensijomis.

Tokia atrankinė istorinė atmintis pažeidžia teisingumo ir pagarbos žmogaus orumui principus, žeidžia dar gyvus politinius kalinius bei tremtinius ir iškreipia visuminį Lietuvos valstybės istorijos vertinimą.

Pagarbus Holokausto atminimo puoselėjimas turi tapti pavyzdžiu kaip Lietuvos valstybė privalo saugoti tremties, sovietinių lagerių ir partizaninio pasipriešinimo atmintį.

Pažymime, kad sovietinis mūsų šalies gyventojų naikinimas nėra ir negali būti laikomas antrąja Lietuvos tragedija.

2019 m. Europos Žmogaus Teisių Teismas (EŽTT) byloje „Drėlingas prieš Lietuvą“ nenustatė Europos žmogaus teisių konvencijos 7 straipsnio pažeidimo dėl buvusio sovietų saugumo pareigūno Stanislovo Drėlingo nuteisimo už dalyvavimą vykdant genocidą prieš Lietuvos partizanus. EŽTT pripažino, kad Lietuvos teismų pateiktas vertinimas, pagal kurį 1941 m. prasidėję masiniai lietuvių trėmimai, neteisminės egzekucijos ir vėlesnės represijos, gali būti vertinami kaip genocidas.

Todėl Ariogalos sąskrydyje susirenkantys žmonės visiems liudija ne antrąją nelaimių istoriją – jie ir jų šeimų nariai yra sovietinės represinės ir naikinimo politikos aukos. Jų tragedija yra visos Lietuvos tragedija, o jų atminimo išsaugojimas – nėra asmeninis pačių tremtinių ar jų artimųjų, bet visos valstybės įsipareigojimas.

Todėl Tautos forumas pareiškia:

Lietuvos valstybė neturi moralinės teisės totalitarinių režimų aukų rūšiuoti pagal politinį patogumą ar tarptautinį matomumą. Konstitucinė pareiga saugoti tautos istorinę atmintį, žmogaus orumą ir teisingumą negali būti vykdoma pasirinktinai.

Aukos negali būti skirstomos į politiškai priimtinas ir nepatogias, vertas aukščiausių valstybės vadovų dėmesio ir tas, kurioms paliekami tik proginiai sveikinimai. Toks skirstymas iš esmės yra nesuderinamas su konstituciniu teisingumo imperatyvu: valstybė arba gerbia visas totalitarinių režimų aukas, arba pati kuria jų hierarchiją ir šitaip antrą kartą pažemina jau kartą istorijos nuskriaustus žmones.

Atsižvelgdamas į tai Tautos forumas reikalauja:

1. Įstatymu įtvirtinti vienodą pagarbos visų totalitarinių režimų aukoms principą, kad valstybės institucijos negalėtų aukų skirstyti pagal tarptautinį matomumą ar ideologinės ir politinės konjunktūros aplinkybes.
2. Ariogalos sąskrydį pripažinti valstybinės reikšmės istorinio atminimo renginiu ir užtikrinti, kad jame kasmet asmeniškai dalyvautų aukščiausi valstybės vadovai – Respublikos Prezidentas, Seimo Pirmininkas ir Ministras Pirmininkas.
3. Nedelsiant pradėti nacionalinį projektą „Paskutinieji liudytojai“ ir iki 2028 metų įrašyti visų dar gyvų, sutinkančių liudyti politinių kalinių, tremtinių ir Laisvės kovų dalyvių pasakojimus. Įrašai turi būti viešai prieinami, naudojami mokyklose, muziejuose ir valstybiniuose minėjimuose.

4. Iki 2027 metų atkurti bent 2006 metais buvusį tremtinių valstybinės pensijos santykį su minimaliąja mėnesine alga ir įstatymu nustatyti automatinį jos indeksavimą pagal MMA augimą.
5. Sukurti bendrą viešą sovietinių represijų aukų vardyną, kuriame būtų sujungti šiuo metu skirtingose institucijose saugomi duomenys apie nužudytus, įkalintus, ištremtus ir Laisvės kovose žuvusius Lietuvos žmones, jų gyvenimo istorijas, kalinimo bei palaidojimo vietas.
6. Kasmet Seimui ir visuomenei pateikti viešą valstybės istorinės atminties politikos ataskaitą, kurioje būtų nurodyta, kas konkrečiai padaryta išsaugant sovietinių represijų aukų liudijimus, vardus, kapavietes ir socialines garantijas.

Atminties teisingumas reiškia ne vienų aukų iškėlimą virš kitų, bet vienodą pagarbą kiekvienai aukai. Valstybė, nerandanti laiko nusilenkti savo kankiniams, pati pakerta pagarbą jų kančiomis ir gyvybėmis iškovotai laisvei.

Tautos forumo vardu:

Gaudentas Aukštikalnis, Alina Laučienė, Neringa Paškevičienė, Kęstutis Dubnikas, Algimantas Jankauskas, Laisvūnas Šopauskas, Jolanta Mažylė, Saulius Dinda, Almantas Stankūnas, Vilius Adomaitis, Valentinas Šapalas, Vytautas Radžvilas, Gintaras Rinkevičius, Julius Neviera, Edvardas Sinickas, Daiva Jakubonienė, Kęstutis Pakštas, Auksė Valantinienė, Vida Nacytė, Lidija Veličkaitė, Eglė Lesniauskienė, Vytautas Daraškevičius, Algimantas Saulėnas, Ramūnas Kairys

Pareiškimui pritaria:

*Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių bendrija (Pranas Ulozas)
Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjunga (Gvidas Rutkauskas)
Politinė partija „Sąjūdis už miškus – Jaunoji Lietuva“ (Stanislovas Buškevičius).*

Pareiškimą visų pritariančių vardu pasirašo Almantas Stankūnas